

просветно дело

СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЈА И ПРАКТИКА НА ОБРАЗОВАНИЕТО

4

2025

**PROSVETNO
DELO**

JOURNAL FOR THEORY AND PRACTICE OF THE EDUCATION

СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЈА И ПРАКТИКА НА ОБРАЗОВАНИЕТО

год. LXXVIII

**просветно
дело**

Скопје, 2025

Издава: Здружение за теорија и практика на образованието „ОБРАЗОВНИ РЕФЛЕКСИИ“ - Скопје

Списанието започна да излегува како весник од 1945 година под име „Просветно дело“, а како списание започна да излегува од 1947 година со истото име.
Прв уредник на списанието беше Блаже Конески.

* * *

Претплатата се испраќа на:
Здружение за теорија и практика
на образованието
„ОБРАЗОВНИ РЕФЛЕКСИИ“,
ж-сметка: 300 0000035805 97
Комерцијална банка АД Скопје
со ознака ЗА СПИСАНИЕТО

* * *

***Списанието излегува во пет
броја годишно.
Ракописите не се враќаат.
Претплатата трае се додека не
се откаже и тоа најдоцна во
декември тековната година.***

* * *

ИЗДАВАЧ

Здружение за теорија и практика
на образованието
„ОБРАЗОВНИ РЕФЛЕКСИИ“
Скопје, Македонија

ГЛАВЕН УРЕДНИК

Проф. д-р Никола Петров

РЕДАКЦИЈА

проф. д-р **Зорица Станисављевиќ-Петровиќ**,
Србија
проф. д-р **Иван Фербержер**,
Словенија
проф. д-р **Наталија Сафонова**,
Русија
проф. д-р **Садета Зекиќ**,
БИХ
проф. д-р. **Фатбарда Ѓини**,
Албанија
проф. д-р. **Раденко Круљ**,
Косово
проф. д-р **Анжела Николовска**,
Македонија
проф. д-р **Васил Дрвошанов**,
Македонија
проф. д-р **Томислав Таневски**,
Македонија
Ѓорѓи Илиевски,
Македонија

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

проф. д-р Томислав Таневски

e-mail: obrazovni_refleksii@hotmail.com

ПРОСВЕТНО ДЕЛО

4 2025

списание за теорија и практика на образованието

UDK- 37 ISSN 0350-6711

год. LXXVIII стр.1-

Д-р Ѓорѓина ЌИМОВА	5	ЗНАЧЕЊЕТО НА НЕФОРМАЛНАТА ЕДУКАЦИЈА ЗА НАСТАВНИОТ КАДАР
Д-р Билјана ЈЕРЕМИЌ Д-р Милован МИШКОВ Смиљана КОЈИЌ ГРАНДИЌ	15	АУДИОВИЗУЕЛНА ПЕРЦЕПЦИЈА И УМЕТНИЧКО ИЗРАЗУВАЊЕ НА ДЕЦА ОД ПОМАЛА УЧИЛИШНА ВОЗРАСТ
Д-р Јелена ВРАНЕШЕВИЌ	28	ДЕТСТВОТО КАКО ОПШТЕСТВЕНА КОНСТРУКЦИЈА: ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА СОВРЕМЕНОТО ДЕТСТВО
Д-р Ана ФРИЦХАНД	49	РАЗЛИКИ ВО ДИСКРИМИНАЦИЈАТА НА ГЛАСОВИТЕ КАЈ МОМЧИЊА И ДЕВОЈЧИЊА ВО РАНО И ВО СРЕДНО ДЕТСТВО
М-р Ристо КОСТУРАНОВ	66	КЛУЧНИ СТРАТЕГИИ КОИ ЌЕ ПОМОГНАТ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА КВАЛИТЕТОТ НА ВОЗДУХОТ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА - Втор дел
Д-р Оливер ЦАЦКОВ	79	МОНОГРАФИЈА: 100 ГОДИНИ 'ПАЛЈАЧИ' ВО ШТИП (1925–2025): ОПЕРАТА ШТО ЈА ОТВОРИ МАКЕДОНСКАТА МУЗИЧКА СЦЕНА - од авторот Наташа Диденко
Јана КОСТУРАНОВА	84	РЕОРГАНИЗАЦИЈА И ДОПОЛНУВАЊЕ НА ВНАТРЕШНИТЕ СОДРЖИНИ И ПЕЈЗАЖНОТО УРЕДУВАЊЕ НА „ЦАР САМУИЛ“ - ХИДРОТЕРМАЛЕН МЕДИЦИНСКИ ЦЕНТАР И ХОТЕЛ, Бања Банско - Струмица
Ѓорѓи ИЛИЕВСКИ	108	СОГЛЕДУВАЊА, СТАВОВИ И АНАЛИЗИ ВО ВРСКА СО НАЦРТ-НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ (НСО) 2026-2032 - ПРВ ДЕЛ

PROSVETNO DELO

4 2025

Magazine for theory and practice in education

UDK- 37 ISSN 0350-6711

year. LXXVIII p.1-

Ph.D. Gjorgjina KIMOVA	5	THE IMPORTANCE OF NON-FORMAL EDUCATION FOR TEACHERS
Ph.D. Biljana JERICIC Ph.d. Milovan MISKOV Smiljana Kojic Grandic	15	AUDIOVISUAL PERCEPTION AND ARTISTIC EXPRESSION OF YOUNGER SCHOOL-AGE CHILDREN
Ph.D. Jelena VRANESEVIC	28	CHILDHOOD AS A SOCIAL CONSTRUCTION: THE CHALLENGES OF CONTEMPORARY CHILDHOOD
Ph.D. Ana FRICHAND	49	DIFFERENCES IN DISCRIMINATION OF PHONEMES IN BOYS AND GIRLS FROM EARLY AND MIDDLE CHILDHOOD
MA Risto KOSTURANOV	66	KEY STRATEGIES THAT WILL HELP IMPROVE AIR QUALITY IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA – Part Two
Ph.D. Oliver CACKOV	79	MONOGRAPH: 100 YEARS OF 'PALJACHI' IN ŠTIP (1925–2025): THE OPERA THAT OPENED THE MACEDONIAN MUSIC SCENE - by the author Natasha Didenko
Jana KOSTURANOVA	84	REORGANIZATION AND SUPPLEMENTATION OF THE INTERIOR CONTENTS AND LANDSCAPE OF "Tsar Samuel" - HYDROTHERMAL MEDICAL CENTER AND HOTEL, Bansko Spa – Strumica
Gjorgi ILIEVSKI	108	OBSERVATIONS, ATTITUDES, AND ANALYSES REGARDING THE DRAFT NATIONAL EDUCATION STRATEGY (NES) 2026-2032 - PART ONE

Д-р Оливер ЦАЦКОВ

Универзитет „Гоце

Делчев“, Штип

Факултет за образовни науки

ПРИКАЗ

“ПРОСВЕТНО ДЕЛО“

LXXVII, 4, 2025

UDK

930.85(497.731)“1925/1940“(049.3)

792.54:78.088(497.731)“1925/1940“(049.3)

78.03+792.03(497.731)(091)“18/19“(049.3)

78.03(497.7)“19“(049.3)

МОНОГРАФИЈА: 100 ГОДИНИ ‘ПАЛЈАЧИ’ ВО ШТИП (1925–2025): ОПЕРАТА ШТО ЈА ОТВОРИ МАКЕДОНСКАТА МУЗИЧКА СЦЕНА - од авторот Наташа Диденко

Денес не промовираме само книга, денес одбележуваме еден век културна меморија, еден век стремеж кон уметничка зрелост и еден исклучителен момент во историјата на македонската музичка култура.

Монографијата „100 години ‘Палјачи’ во Штип (1925–2025): Операта што ја отвори македонската музичка сцена“ е научно и културно дело кое со ретка прецизност, длабочина и посветеност го осветлува настанот што ја означил појавата на операта во Македонија. Премиерата на *Палјачи*

во Штип во 1925 година не била само локален културен чин, туку храбар и визионерски исчекор кон Европа, кон современите уметнички текови и кон една нова културна самосвест.

Авторката, со научна ерудиција и исклучителна архивска дисциплина, ни нуди интердисциплинарно истражување што ги обединува музикологијата, театролошките анализи, културната историја и социолошкиот контекст на времето. Ова дело не реконструира само еден настан, туку создава целосна слика за

духовната клима, ентузијазмот и културниот подем на Штип во првите децении на XX век.

Посебна вредност на монографијата е нејзината способност да го поврзе локалното со националното, а националното со европското. Преку деталната анализа на подготовката, изведбата и одекот на *Палјачи*, читателот јасно го следи патот од аматерската, но исклучително амбициозна сцена во Штип, до институционализацијата на македонската опера во Скопје по

Втората светска војна. Тоа е приказна за континуитет, за трансформација и за културна истрајност.

Оваа книга е и чин на културна одговорност. Таа ја пополнува една долготрајна научна празнина, ги систематизира распрснатите архивски извори и им дава глас на личностите, уметниците и визионерите кои стоеле зад овој историски подвиг. Притоа, монографијата не е само сведоштво за минатото, туку и јасен потсетник дека големите културни процеси често започнуваат со локална иницијатива, со посветени поединци и со верба во уметноста како темел на општествената зрелост.

Со ова издание, Штип повторно се впишува како значајна точка на македонската културна мапа, а *Палјачи* добива статус не само на прва опера, туку и на симбол на еден век македонска оперска традиција.

Истражувањето на оперската традиција во Македонија ретко упатува толку длабоко во локалните културни слоеви како трудот „*Сто години Палјачи во Штип (1925–2025): Операта што ја отвори македонската сцена*“. Ова дело претставува научно аргументирана реконструкција на едно од најзначајните поглавја во културната историја на Штип, при што архивските сведоштва, печатените траги и усните преданија се преточени во единствена, контекстуализирана и динамична наративна линија.

Научниот пристап на авторот се препознава во внимателното читање на изворите, во прецизното лоцирање на настаните во пошироката социјална и културна матрица на времето, но и во аналитичкото согледување на причините поради кои токму *Палјачи* станува првата опера поставена на македонска сцена. Истовремено, текстот носи јасна наративна линија: оживува слики од театарски сали, локални ентузијастички, музичари и актери што со

скромни средства, но со силна волја, го поплочуваат патот кон еден нов културен хоризонт.

Така, книгата не само што ја документира стогодишнината од претставата, туку ја осветлува и нејзината трансформативна улога во развојот на не само на локалната уметничка свест. Овој спој на научност и раскажувачка жива текстура го прави трудот едновременно вреден за академската заедница, но и достапен за секој читател што сака да го почувствува пулсот на културната историја.

Културно-историскиот развој на Штип во првата половина од XX век претставува плодна, но недоволно истражена почва, особено кога станува збор за музичко-сценската уметност. Во тој контекст, книгата *„Сто години Палјачи во Штип (1925–2025): Операта што ја отвори македонската сцена“* претставува значаен научен придонес, кој ги поврзува локалните културни практики со пошироките општествени процеси што ја определуваат тогашната македонска културна средина. Авторот ја поставува претставата на *Палјачи* не како изолиран настан, туку како резултат на долг културен континуитет и колективен ентузијазам, кој во 1925 година ја добива својата прва оперска форма.

Научната прецизност на трудот се огледа во методичниот пристап кон изворите: архивски документи, рани критики, фотографии, приватни преписки и усни сведоштва што ретко се среќаваат во исти корпус. Овие материјали не се само наведени, туку внимателно во 9 поглавја, интерпретирани, што овозможува реконструкција на поширокиот културен пејзаж – од организациските и логистичките тешкотии, до личните приказни на актерите, оперските пејачи, диригентите и културните работници кои ја оствариле претставата. На овој начин, книгата создава повеќеслојна слика за тоа како една локална средина, без институционална поддршка и со ограничени ресурси, успева да воспостави сценска традиција што подоцна ќе стане фундамент на македонската оперска култура.

Наративната структура е вешто вградена во научниот дискурс. Авторот не се задржува само на фактографијата, туку ги оживува моментите од подготовките, репетициите и премиерата,

поставувајќи ги актерите и музичарите во контекст на нивниот секојдневен живот, социјални околности и лични мотивации.

Оваа наративна димензија му дозволува на читателот да ја почув-ствува атмосферата на тогашниот Штип: град кој се наоѓа на пресекот меѓу традицијата и модерното, меѓу локалниот аматерски жар и европските уметнички влијанија.

Со тоа, книгата не само што го документира стогодишниот јубилеј на претставата *Палјачи*, туку го преиспитува и нејзиното значење како културен пресврт — момент кога една локална сцена, со ограничени услови, го отвора патот кон институционализирана оперска уметност во Македонија. Трудот ги поврзува историските факти со културолошка анализа, покажувајќи дека оваа претстава е повеќе од уметнички настан: таа е симбол на културната амбиција, упорноста и визијата на едно заедништво што со својата иницијативност создава нов културен идентитет.

Со оваа монографија не се заокружува само едно истражување, туку се зацврстува една културна свест. Сто години по премиерата на *Палјачи* во Штип, повторно се навраќаме на моментот кога локалната визија, уметничката храброст и европската културна отвореност се сретнале во еден историски чин што засекогаш ја промени македонската музичка сцена.

Оваа книга нè потсетува дека операта во Македонија не започнала како институција, туку како идеја, како ентузијазам и како длабока вера во уметноста. Токму затоа, *Палјачи* не е само прва опера, туку симбол на културен континуитет што води од Штип кон современата македонска опера

Па, така, Една од најсилните страни на книгата на Диденко е нејзината способност да го балансира научниот тон со живописна, емпатична и наративна прозна структура.

Посебна вредност има хронолошката рамка, која овозможува да се следи развојот на театарско-музичките практики по 1925 година и нивната постепена трансформација во пофокусирани професионални уметнички форми.

Нека ова издание биде потсетник дека културното наследство не е нешто што само го наследуваме, туку нешто што сме должни да го разбереме, зачуваме и пренесеме. Со ова дело,

историјата не останува затворена во архивите – таа повторно оживува на сцената на нашата колективна меморија.

Од нотите кои Сергеј го посеа во музичкото петолиние во Штип изникнаа голем број на музичари, љубители на музика кои денес се етаблирани не само во Македонија туку и пошироко. Средното музичко училиште и Музичката Академија при УГД се само логичен продолжеток на тие почетоци и континуитет на воспитување и образување на нови генерации талентирани музичари, кои не само што ја продолжуваат традицијата, туку и ја унапредуваат музичката сцена во Македонија и пошироко.

ИНФОРМАЦИЈА ЗА СОРАБОТНИЦИТЕ

Списанието за теорија и практика на образованието „ПРОСВЕТНО ДЕЛО“, трудовите ги објавува во согласност со барањата на меѓународните ISO стандарди, класифицирани во следните категории: оригинални (изворни) трудови, научни трудови, прегледно-научни трудови, стручни трудови и стручно-апликативни трудови.

Списанието, исто така, објавува и преводи, прикази, оценки, библиографии, актуелни информации и слично во областа на воспитанието и образованието.

Ги молиме авторите во текот на подготовката на трудот да се придржуваат до следните барања:

- Трудовите треба да се достават до редакцијата во електронска форма со новинарски проред од 1,5, фонт – ариел 12 на кирилично писмо со македонска поддршка. Трудот по можност да биде најмногу до 12 страници, во формат A4, напишан на македонски стандарден јазик, според *Правописот на македонскиот јазик*, кој може да се добие на линкот pravopis.mk.

- Неопходно е трудот да содржи: апстракт, клучни зборови и користена литература. Притоа, апстрактот и клучните зборови да бидат задолжително преведени на англиски јазик.

- Трудот треба да се испрати на меил:

obrazovni_refleksii@hotmail.com, со назнака – за списанието „Просветно дело“.

просветно дело

СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЈА И ПРАКТИКА НА ОБРАЗОВАНИЕТО

LXXVIII
ГОДИНА
СКОПЈЕ

ОБРАЗОВНИ РЕФЛЕКСИИ
ЗДРУЖЕНИЕ ЗА ТЕОРИЈА И ПРАКТИКА
НА ОБРАЗОВАНИЕТО

UDK = 37
ISSN 0350-6711